

Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 13 oktober 2015 att ge bl.a. justitieutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism och motioner i de delar som rör utskottets beredningsområde.

Justitieutskottet har beslutat att yttra sig över skrivelsen i de delar som rör justitieutskottets beredningsområde och över motionerna 2015/16:131 (SD) yrkandena 1 och 2 och 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkandena 1 och 15. Vidare yttrar sig justitieutskottet över ett motionsyrkande, 2015/16:3072 (M) yrkande 20, från den allmänna motionstiden 2015. Det sistnämnda motionsyrkandet överlämnas till konstitutionsutskottet om konstitutionsutskottet medger det.

Justitieutskottet anser att konstitutionsutskottet bör föreslå att riksdagen gör ett tillkännagivande som innebär att ett skarpare uppdrag formuleras om förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet när det gäller arbetet mot radikaliserings i anstaltsmiljö. Detta innebär att motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20 bör tillstyrkas.

I övrigt välkomnar utskottet de åtgärder som regeringen redovisar i skrivelsen och bedömer utifrån sitt perspektiv att åtgärderna är väl motiverade. Utskottet anser därför att motionerna 2015/16:131 (SD) yrkandena 1 och 2 och 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1 bör avstyrkas.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (S, M, SD, MP, C, V, FP, KD).

Utskottets överväganden

Bakgrund

Under 2011 tog regeringen fram en handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (skr. 2011/12:44). Statskontoret har på uppdrag av regeringen utvärderat handlingsplanen. I rapporten från 2015 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – utvärdering av en handlingsplan rekommenderar Statskontoret bl.a. att regeringen ska fortsätta att ta ett samlat grepp om dessa frågor, att målgrupperna för olika insatser ska tydliggöras i det fortsatta arbetet och att samverkan och styrning ska utvecklas. I arbetet med den nu aktuella skrivelsen har regeringen utgått från Statskontorets analys.

Skrivelsen

I skrivelsen redovisar regeringen framför allt de åtgärder som den har vidtagit under 2014 och 2015 för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

I skrivelsen redovisar regeringen även de uppdrag som regeringen har gett de olika myndigheterna under 2012–2014 och de åtgärder som har vidtagits under denna tid.

Motionerna

I motion 2015/16:131 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att avsätta den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism och ersätta denna med en icke politisk samordnare. Motionärerna anför att en samordnare mot våldsbejakande extremism bör ha gedigen erfarenhet av antingen militära, polisiära eller civila områden. En sådan samordnare bör dessutom ha en väl dokumenterad kunskap om terrorism och extremism.

I yrkande 2 i motionen anför att regeringen bör göra en ny riskanalys om vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör de största hoten mot Sverige. Regeringen bör återkomma med en strategi och ett åtgärds paket som svarar mot de verkliga behoven.

I motion 2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 1 anför att det är viktigt att fullfölja det arbete som den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism utför och att ta till vara erfarenheterna från arbetet.

I yrkande 15 i samma motion anförs att det behövs ett skarpare uppdrag när det gäller förbättrade rutiner inom Kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna. Även kunskap och metoder bör ses över. Även i partimotion 2015/16:3072 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M) yrkande 20 krävs förbättrade rutiner inom Kriminalvården när det gäller arbetet mot radikaliserings. Enligt motionärerna är det viktigt att det arbete mot radikaliserings på anstalterna som har påbörjats kan fortsätta och att arbetet utvecklas.

Utskottets ställningstagande

Det brottsförebyggande arbetet

De våldsbejakande gruppernas aktiviteter och ideologier skapar problem som tangerar många områden. Ett område som mer direkt berörs av åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är, som regeringen anför, det brottsförebyggande arbetet.

Brottsförebyggande arbete i detta sammanhang syftar till att systematiskt och kunskapsbaserat arbeta mot brottslighetens orsaker och att begränsa möjligheterna att begå brott. Arbetet sker i nära samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer, föreningar och trossamfund, framför allt på lokal nivå. De brottsbekämpande myndigheternas förebyggande arbete riktar sig i huvudsak till potentiella riskgrupper och mot potentiella brottstillfällen. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen kan, med sin unika kunskap om brottsligheten och dess utveckling inom ett visst geografiskt område, bidra med relevant information vid framtagandet av de lokala problembilder som ska styra det lokala brottsförebyggande arbetet och det lokala arbetet för att motverka våldsbejakande extremism.

Dessutom sprider Brottsförebyggande rådet kunskap och ger kvalificerat metodstöd till brottsförebyggande aktörer för att de ska kunna bedriva ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete utifrån lokala förutsättningar.

Utskottet anser i likhet med regeringen att den brottsförebyggande verksamheten är en viktig del i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Åtgärder inom Kriminalvårdens område

De åtgärder som redovisas i skrivelsen syftar till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Några av åtgärderna är inriktade på att utveckla insatser för individer som är eller har varit involverade i våldsbejakande extremistiska rörelser. Åtgärderna syftar till att kunna bemöta ideologiskt övertygade individer och till att minska risken för återfall i ideologiskt motiverad brottslighet hos enskilda individer. Som framgår av skrivelsen har regeringen lämnat ett

uppdrag till Kriminalvården att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter (Ju2015/05232/KRIM). Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna eller på annat sätt har koppling till våldsbejakande extremistiska grupper. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 maj 2016.

Utskottet ser positivt på att Kriminalvården har fått ett uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism. Utskottet anser dock att ett skarpare uppdrag bör formuleras när det gäller förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet. Denna verksamhet utgör en riskmiljö där det är särskilt viktigt med fungerande rutiner för att upptäcka och motverka radikaliseringsarbete. Det förebyggande arbetet mot radikaliseringsarbete i anstaltsmiljö behöver utvecklas och kunskaper och metoder behöver ses över. Den modell som tillämpas i Danmark kan vara av intresse, där personalen utbildas för att upptäcka radikaliseringsarbete och ges verktyg för att dokumentera och möta tidiga tendenser. Från de utgångspunkter justitieutskottet har att beakta anser utskottet att konstitutionsutskottet bör föreslå riksdagen att göra ett tillkännagivande med detta innehåll. Ett sådant ställningstagande innebär att motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20 tillstyrks.

Nationell samordnare mot våldsbejakande extremism

I juni 2014 tillsattes en särskild utredare i rollen som nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18). Samordnaren ska utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. Samordnaren har också i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2014:103, dir. 2015:27 och dir. 2015:86). Den nationella samordnarens arbete ska redovisas senast den 15 juni 2016.

Utskottet, som anser att frågan om att utse en nationell samordnare i första hand är en fråga för regeringen, har inte några invändningar mot den samordnare som nu är utsedd. Därmed föreslår utskottet att konstitutionsutskottet avstyrker motion 2015/16:131 (SD) yrkande 1.

Av skrivelsen framgår att regeringen avser att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram när arbetet har avslutats. Utskottet anser därför inte att något tillkännagivande till regeringen behöver göras med anledning av motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1 och föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motionsyrkandet.

Åtgärder mot våldsbejakande extremism

När det gäller riskanalys av vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör de största hoten mot Sverige framgår av skrivelsen att departementspromemorian Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4) är den senaste heltäckande kunskapssammanställningen som har gjorts av våldsbejakande extremism i Sverige. Beskrivningen av de våldsbejakande politiska och religiösa ideologierna i skrivelsen bygger i huvudsak på denna promemoria. I sammanhanget kan också nämnas att regeringen återkommande redogör för utvecklingen av den internationella terrorismen i den årliga skrivelsen om tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll, senast i 2014 års redogörelse för tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll (skr. 2014/15:46) som avsåg tiden den 1 juli 2013 till den 30 juni 2014 (bet. 2014/15:JuU13). I den skrivelsen redogörs bl.a. för vilka extremismmiljöer som kan anses utgöra ett terrorhot i Sverige.

Målsättningen med de åtgärder regeringen tar upp i skrivelsen är att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Som framgår av skrivelsen syftar åtgärderna därför till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Utskottet konstaterar att bl.a. Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården har en viktig uppgift att fylla i detta sammanhang. När det gäller åtgärder mot extremism vill utskottet även framhålla att den nationella samordnaren har ett pågående uppdrag att bl.a. ta fram förslag och en strategi mot våldsbejakande extremism.

I detta sammanhang kan även nämnas att regeringen har tagit fram en ny nationell strategi mot terrorism: Förebygga, förhindra och försvåra – den svenska strategin mot terrorism (skr. 2014/15:146). Syftet med strategin är att skapa en tydlig struktur för det arbete som krävs för att motverka terroristbrottslighet. Terrorism är, som regeringen anför, en extrem form av våldsbejakande extremism. Ansvaret för att motverka terrorism och terroristbrottslighet ligger framför allt på de brottsbekämpande myndigheterna. Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism inkluderar också insatser som motverkar radikaliserings och rekrytering till terroristgrupper och terroristbrottslighet i Sverige och i utlandet. Utskottet kommer att behandla skrivelsen under hösten.

Utskottet har från sin utgångspunkt inget att invända mot de riskanalyser som görs i skrivelsen. Vidare bedömer utskottet att de åtgärder som redovisas i skrivelsen är väl motiverade. Därmed anser utskottet att konstitutionsutskottet bör avstyrka motion 2015/16:131 (SD) yrkande 2.

Stockholm den 5 november 2015

På justitieutskottets vägnar

Beatrice Ask

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Beatrice Ask (M), Annika Hirvonen Falk (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Arhe Hamednaca (S), Anti Avsan (M), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Roger Haddad (FP), Andreas Carlson (KD), Lawen Redar (S), Runar Filper (SD) och Torbjörn Björlund (V).

Avvikande meningar

1. Åtgärder inom Kriminalvårdens område (S, MP, V)

Annika Hirvonen Falk (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Arhe Hamednaca (S), Susanne Eberstein (S), Petter Löberg (S), Lawen Redar (S) och Torbjörn Björlund (V) anför:

Inom den svenska Kriminalvården finns som framgår av skrivelsen ett antal faktorer som syftar till att minska risken för att individer rekryteras till våldsbejakande extremist- och terroristgrupper, t.ex. en utbyggd underrättelseverksamhet, relativt små anstaltsavdelningar samt en medveten strategi vid placering av intagna och personal som arbetar nära de intagna i vardagen. Trots dessa skyddande faktorer kan intagna i häkte och anstalt och Kriminalvårdens klienter inom frivården bli utsatta för negativ påverkan såväl inom Kriminalvårdens miljöer som från det omkringliggande samhället. För att kunna bemöta detta är det viktigt att Kriminalvården har metoder och kunskaper för att förebygga radikaliserings och för att kunna hantera individer som är på väg att radikaliseras eller som redan har anslutit sig till våldsbejakande extremistiska rörelser.

Vi kan konstatera att regeringen har gett Kriminalvården i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter. Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna eller på annat sätt har koppling till våldsbejakande extremistiska grupper. Kriminalvården ska därutöver inhämta kunskap från kriminalvården i några utvalda länder. I uppdraget ingår även att göra en sammanställning av de exempel på metoder och arbetsformer som används i Sverige och internationellt. De metoder och arbetsformer som Kriminalvården bedömer vara möjliga att genomföra i verksamheten ska på ett lämpligt sätt tillämpas inom myndigheten.

Vi anser att uppdraget är utformat på ett ändamålsenligt sätt och föreslår därför att konstitutionsutskottet avstyrker motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20.

2. Nationell samordnare mot våldsbejakande extremism (M, C, FP, KD)

Beatrice Ask (M), Krister Hammarbergh (M), Anti Avsan (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Roger Haddad (FP) och Andreas Carlson (KD) anför:

Regeringen fattade i december 2011 ett beslut om en handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Handlingsplanen, som sträckte sig över åren 2012–2014, innehöll flera åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och minska det ideologiskt motiverade våldet.

Den nationella samordnaren som regeringen tillsatte under 2014 arbetar nu med att ta fram en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Uppdraget syftar bl.a. till en förbättrad samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Den nationella samordnaren ska även verka för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande metoder. Vi vill understryka vikten av att detta arbete fullföljs och att regeringen ser till att erfarenheterna från arbetet tas väl om hand.

Detta innebär att vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1.

3. Åtgärder mot våldsbejakande extremism (SD)

Adam Martinen (SD) och Runar Filper (SD) anför:

Hot från våldsbejakande grupper förtjänar med enfass att tas på allvar. Det får därför anses vara av stor vikt att den nationella samordnaren har den kompetens som krävs för att kunna lösa uppdraget att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. I den kontexten menar vi att en person med väl dokumenterad kunskap om terrorism och extremism vore att föredra. En sådan person bör även ha gedigen erfarenhet av antingen militära, polisiära eller civila områden. Den efterfrågade kunskapen och erfarenheten bör huvudsakligen ha förvärvats genom yrkesarbete utan koppling till politiska uppdrag eller överväganden, detta för att personen i fråga på bästa sätt ska kunna samordna insatser och knyta relevanta experter till sin grupp. Enligt vår mening saknar den nuvarande samordnaren dessa egenskaper. Regeringen bör därför skyndsamt tillsätta en ny samordnare som uppfyller vad vi här anför.

Som framgår av rapporten Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4) är bedömningen av terrorhotnivån för Sverige klassad som förhöjd sedan oktober 2010. Rapporten slår vidare fast att det finns attentatshot från samtliga våldsbejakande extremistmiljöer i Sverige. Bedömningen är dock att det största hotet utgörs av våldsbejakande islamistiska miljöer och att attentatshotet är som störst från individer som deltagit i träning eller i strider i konfliktzoner och sedan återvänt till Sverige. Man får förmoda att den senaste tidens migrantströmmar från bl.a. Syrien inte minskat denna risk, snarare tvärtom. Den s.k. autonoma miljön, dvs. den vänsterextremistiska miljön, anses utgöra ett hot mot delar av det demokratiska systemets grundläggande funktioner såväl som mot enskilda personer och äger förmågan att agera samordnat och systematiskt. Vitmaktmiljön anses sakna direkt förmåga och avsikt att agera mot det demokratiska systemets grundläggande funktioner men anses utgöra ett hot mot enskilda personer. I skrivelsen förbises helt att det utöver de tre som nämns också finns andra extremistmiljöer, t.ex. militant miljö- och djurrättsaktivism samt vissa radikalfeministers revolutionära uppmaningar om

att bl.a. tillgripa våld mot vad man kallar heteronormativa, medelålders vita män, vilka dessa anser utgör och upprätthåller vad de upplever som en patriarkal könsmaktsordning. Möjligen får dessa delar på sin höjd antas inrymmas i den vänsterextremism som knappt berörs eller analyseras närmare i framställningen. Det presenterade materialet fokuserar föga förvånande oproportionerligt mycket på en av de tre identifierade formerna av våldsbejakande extremism.

När så det verkligt överhängande hotet mot den rådande demokratiska samhällsordningen, den islamistiska radikaliserings, väl ska behandlas drygt halvvägs in i redogörelsen föreslår man att denna ska bemötas med åtgärder som att upprätta en stödtelefon och ett utvecklat genusperspektiv. Detta ska alltså vara ett sätt att hantera individer som står i begrepp att utsätta var och en som inte underkastar sig deras medeltida vanföreställningar för onämnbare grymheter men också begå terrorattacker som slår mer eller mindre urskillningslöst mot hela befolkningar. Sålunda är vidtagna åtgärder vare sig trovärdiga eller tillräckliga för att värna vårt samhälle från så främmande och avskyvärda inslag, vilka över huvud taget inte hör hemma i vår nationella gemenskap. Här behövs betydligt kraftfullare och mer långtgående initiativ, något som den nationella samordnaren eller regeringen inte förmår prestera. Med detta sagt anser vi att de åtgärder som samhället, i detta fall genom regeringen, vidtar för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism måste spegla de verkliga hot som det utsätts för. Regeringen bör därför återkomma med en strategi och ett åtgärdsprogram som svarar mot de verkliga behoven.

Detta innebär att vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:131 yrkande 1 och 2.